

Список використаних джерел

1. Зубрицька М. Homo legens : читання як соціокультурний феномен [Моногр.] / М. Зубрицька. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.
2. Малиновська М. Олесь Гончар [Текст] / М. Малиновська. – К. : Дніпро, 1971. – 123 с.
3. Бокий І. Із «Собором» у майбутнє! / І. Бокий. – Літ. Україна. – 21 травня. – 1992. – С. 3-4.
4. Гончар О. Т. Собор [Роман] / О. Т. Гончар. – К. : Дніпро (Серія «Романи й повісті»), 1968. – 240 с.
5. Гончар О. Т. Циклон. Тронка. Собор [Романи] / О. Т. Гончар. – К. : Рад. шк., 1990. – 592 с.
6. Погрібний А. Неперебутність Собору : Сучасний погляд на роман О. Гончара «Собор» / А. Погрібний // Київ. – 1987. – №11. – С. 153-157.
7. Еліот Т. Функція літературної критики [Текст] / [пер. М. Рябчука] / Т. Еліот // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття / [за ред. М. Зубрицької, 2-ге вид., доп.] – Львів : Літопис, 2001. – С. 738-740.
8. Гончар О. Життя по законам правди / Олесь Гончар. // Радуга. – 1987. – №10. – С. 111-113.
9. Яусс Г. Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика [Текст] / [пер. Ю. Прохаська] / Г. Р. Яусс // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття / [за ред. М. Зубрицької, 2-ге вид., доп.] – Львів : Літопис, 2001. – С. 279-305.
10. Гончар О. Т. Твори : В 2 т. – Т. 2. [Романи, новели та оповідання] / О. Т. Гончар / [Упоряд. і приміт. С. А. Гальченка; Ред. тому І. О. Дзевєрін]. – Наук. думка, 1993. – 752 с.
11. Лотман Ю. Текст у тексті [Текст] / [пер. М. Приходи] / Ю. Лотман // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. М. Зубрицької, 2-ге вид., доп.] – Львів : Літопис, 2001. – С. 432-441.

In the article on the materials of editings of O. Honchar's novel «The cathedral» the subjective evaluation corrections are picked out, their functional loading is determined from the position of author's method specific character and strategies of text creation.

Key words: author self-editing, subjectivism, pragmatics.

УДК 070 : (655.413 : 087.5)(477) «1919/1927»

І. З. Зубрицький

*Науково-дослідний інститут пресознавства ЛННБУ ім. В. Стефаника,
м. Львів*

КНИГО- ТА ПРЕСОВИДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ ДОБИ (1919-1927 РР.): ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «ДІЛО»

У статті розглянуто рецепцію проблематики книго- та пресовидання для дітей на сторінках галицької української щоденної преси періоду від встановлення польської влади на Галичині 1919 до прийняття пресового закону 1927 р. за матеріалами газети «Діло».

Ключові слова: преса, дитяча література, книговидання, пресовидання, видавнича справа.

Останнім часом дедалі більше зацікавлення серед наукових кіл викликає період польського правління на теренах Галичини у 20-30-х р. ХХ ст. Таку активізацію можна пояснити близькістю реалій цього періоду до сучасного стану українського суспільства. Важливим елементом тодішнього громадського життя була щоденна преса і ті питання, які порушувалися на шпальтах газет. Серед різноматичних авторських зацікавлень та публікацій, присвячених міжнародній проблематиці, економічним та культурним питанням, помітне місце займало висвітлення видавничої динаміки на теренах Галичини та закордонних осередків компактного проживання українців. Публіцисти серед вагомих питань видавничого комплексу особливу увагу приділяли проблемам дитячої літератури як важливої свідомотворчої частини дитячого виховання.

Певні дослідження видавничих питань, які висвітлювалися у зазначений період на сторінках преси, вже здійснено, наприклад монографія «Українська преса Галичини (1919-1939 рр.) і журналістикознавчий дискурс» Л. Сніцарчук [6], статті «Періодика як джерельна база історії видавничої справи в Україні» Н. Зелінської [2] та «Українське книговидання у Львові 20-х років ХХ ст. в ретроспективі газети «Діло»: умови видавничої діяльності, мережа видавництва» О. Палюх [5], але вираження проблематики дитячої літератури на сторінках преси не набуло ще належного наукового висвітлення.

Метою статті є аналіз особливостей рецепції проблем книго- та пресовидання для дітей на сторінках галицької української щоденної преси, а саме її яскравого представника – газети «Діло», періоду законодавчої невизначеності друкованого періодичного слова.

Проблематику питання дитячого книговидання започатковує Степан Сірополко публікацією у ч. 188 за 1923 р. Він зазначає, що «досить часто можна чути серед нашого громадянства гарні слова: «в дітях – наша бу-

дуччина» [зокрема, про це говориться і при проханні складати на «Рідну Школу» в багатьох числах «Діла», але про те, наскільки ці слова різнилися із дійсністю, можна судити з того, з якими труднощами і як часово тривало збиралися ці пожертви]. Так, в цьому афоризмі, дійсно заховується безперечна правда, але чи оправдує громадянство своїми фактами ці слова, хоча би в сфері національного виховання, де книга на рідній мові вважається одним з головних засобів до прищиплення в дитині любови до рідного слова, до рідного краю?» [6]. У статті автор аналізував стан видавничої справи в царині дитячої літератури від 1917 р. до 1923 р. Базуючись на тодішніх підходах до сегментації дитячої читацької аудиторії, він визначав три групи читачів-дітей: діти наймолодшого віку, діти 7-8 років, діти перехідного віку. Якщо для другої групи була виявлена достатня кількість видань для розвитку і проведення дозвілля, то із задоволенням читацьких потреб першої і третьої груп виникали певні проблеми. На дітей наймолодшого віку, за словами автора, видавництва звертали найменшу увагу. «Як відомо, біо-генетична теорія вбачає в розвитку дитини ті самі послідовні етапи, які пройшов сам нарід в своєму минулому» [6], – цим пояснюється захоплення дітей фантастичним світом, мріями, далекими від дійсного життя, але до вибору дається лише невелика кількість нових творів з таким ухилом і деякі перевидання попередніх. Із задоволенням читацьких потреб третьої групи дитячих читачів виникала інша проблема: є достатньо видань, але вони часто друковані на Великій Україні і до галицького споживача не потрапляють. Така ситуація однозначно є шкідливою, тому що, як зазначає автор, «в переходовий вік, коли у дитини формуються ідеали та розвиваються поетичні поривання, настає час для читання вибраних творів красного письменства, кращих творів романтики» [6], тож якщо упустити цей період формування дитини, то вона заповнить своє читацьке поле виданнями інших культур (польської, російської) або ж узагалі віддохотиться читати що-небудь.

Основну вину за такий стан справ автор статті покладав на батьків, говорячи, що «все могло би здійснитися, коли б не та байдужість, з якою ставляться наші батьки до придбання книжок для своїх дітей. Хіба це буде перебільшення, коли сказати, що батьки в більшості своїй згадують про дитячі книжки двічі на рік – перед Різдом та на Великдень, коли доводиться міркувати їм, що краще подарувати дітям – чи гру яку чи книжку. Про те, що книжка є не тільки празниковий подарунок, але й буденна річ, треба доводити багатьом з наших батьків» [6]. Звісно, важко було доводити людям у той час, що книжка може бути предметом частотої купівлі, зважаючи на низький рівень купівельної спроможності громадян, але навіть на сучасному етапі розвитку держави ця проблема не втратила своєї актуальності через святково-подарунковий характер придбання книжкової продукції загалом і тієї, що розрахована для дітей зокрема.

Та ж проблема збереглася й у 1926 р., коли Іван Лобай зазначав, що «діти ждуть своєї душевної поживи, а родичі, виховники і учителі переходять біля таких скарбів [видань, що стосами лежали на складах видавництва М. Таранька], замикають на сім замків свої серця і кишені і нарікають на «лихих» дітей і злі часи. Нарікають на себе, на інших і на все. Видавництво мало у нас розходитися, бо і люде його мало знають, а є й такі, що не хочуть його знати хіба тому, що воно наше рідне» [3].

Вагому проблемі С. Сірополка вбачав у тому, що читацтво не поінформоване про нові видання для дітей через відсутність спеціального журналу, присвяченого питанням дитячої літератури, критичному огляду цієї літератури із повною її реєстрацією. Він згадував про часопис «Світ Дитини», хоча й негативно відгукувався про його діяльність, але зазначав, що це єдиний український дитячий журнал. Однак окремий спеціалізований журнал окресленого автором статті напряму не було втілено у життя, і не відомо, чи він би посприяв якось покращенню ситуації, тому що навіть видаваний уже журнал «Світ Дитини» не користувався великою популярністю: «...коли українського учительства української народності числять коло 3.000 (три тисячі), то «Світ Дитини» передплачує лише коло 150 учителів (сто п'ятьдесят), а і ті не спішаються заплатити марної переплати в квоті шість золотих річно» [3]. І це така ситуація в 1926 році через три роки після огляду С. Сірополка.

Іншої думки стосовно стану видавничої справи дитячої літератури дотримувався дописувач газети «Діло» Євген Грицак: «Серед теперішнього загального занепаду нашої видавничої справи відрадним явищем треба назвати деяке оживлення видавництва для дітей і молоді» [1]. Далі автор статті наводив список видавництв, але лише два з них функціонували на території Галичини (Львів), а інші – закордоном (Прага, Відень), загалом – лише чотири видавничі осередки, що займалися випуском дитячої літератури. Й імовірно, на рівні з іншими галузями видавничої справи це могло бути певним позитивом, але цих потужностей було явно замало для забезпечення дитячого читачтва достатньою кількістю літератури. Відзначимо, що на рівні активних творців дитячої літератури ситуація виглядала ще складнішою: лише три автори (А. Чайківський, В. Королів-Старий та А. Лотоцький), тож власного літературно-видавничого продукту випускалося явно недостатньо. Автор публікації бачив два варіанти вирішення цієї проблеми – він радив «шукати захисту в чужих літературах і присвоювати з них що найкращі твори», а також здійснювати «відновлення давніших творів наших таки письменників, передруки книжечок дитячих і юнацьких» [1]. Потребу в достатній кількості перекладної дитячої літератури акцентував також С. Сірополко: «Лиха доля розвіяла багатьох братів наших по всіх країнах світа. Отже наші емігранти, перебуваючи на чужині, нехай послужать національній справі студіювання літератури тих країн, де перебувають, та перекладуванням кращих світових творів на українську мову» [5]. Звісно, говорити про якість таких перекладів складно, тому що перебування в іншій країні ще не передбачає досконале володіння чужою мовою для передання специфіки дитячих видань. Однак у цьому напрямі здійснювалися певні кроки, і, як зазначає С. Грицак, вони були успішними.

Зокрема, львівське видавництво М. Таранька крім іншої своєї видавничої діяльності також публікувало переклади іншомовних книжок, серед яких були переклади з різних європейських мов: «Пригоди Пінокія», «Шансельор», «Молодість славних людей» та ін. Є. Грицак позитивно відгукувався про останнє видання говорячи, що «автор із властивою Французам дотепністю й умілістю зацікавити оповіданням переповідає дитячі й молодечі роки багатьох славних людей, підкреслюючи скрізь потребу рішучості й сильної волі в людини, доказуючи, як кожна дитина вміє виявити свій природній нахил до любого їй заняття, як дуже часто батьки та педагоги помиляються, коли дітей занадто живої вдачі, що пустують і не беруться до книжки, або дітей, що не раз пізніше розвиваються і не виявляють зразу здібностей, карають, не люблять або таки не хочуть далі вчити як лінохів чи «туманів». Автор на цілій низці прикладів доказує, що такі діти дуже часто більше досягають у житті, ніж діти педантично чемні й пильні...» [1]. На долю багатьох визначних людей випало багато випробувань і складнощів, і така література корисно впливала на українського дитячого читача, що перебував у скрутному становищі буття повоєнного суспільства і часто стикався з багатьма проблемами, які вирішували закордонні молоді митці.

Інші видавці не були такими прогресивними і часто передруковували кращі речі з давніше виданих. Наприклад, «Українська Книгарня й Антикварня» перевидавала твори І. Франка («Коваль Бассім», «Казки» із збірки «Коли ще звірі говорили»).

Вадою тогочасної дитячої літератури Є. Грицак вважав незначну увагу, що приділялася художньому оформленню галицьких видань для дітей, звісно, говорячи і про деякі винятки: «Треба окремо зазначити, що видання «Казок» дуже чепурне і мило вражає з художнього боку. А цього не можна сказати про всі наші дитячі видання. Ось н. пр. ілюстрації, що їх бачимо в «Молодості» або в «Шансельорі» вже дуже немодні, шаблянові і з естетичного боку вже перестарілі. Можна це виправдувати матеріальною скрутою, але не зовсім. Бо коли порівняємо наші видання з наддніпрянськими, то побачимо, що наші дуже сіренькі, непоказні, нечепурні. Перегляньте або й купіть кілька збірників «Українських Казок», виданих Державним Видавництвом в Одесі в рр. 1920-22, які є на складі в книгарні. Побачите там багато кольорових малюнків, їх гарне оброблення, гарні заставки, кінцівки та гарний друк. Або радянський журнал для молоді «Червоні Квіти», що виходить у Харкові. Крейдований папір, прегарні кольорові малюнки, великий формат і об'єм. Тільки зміст уже менше буде нам подобатися, бо все тут пристосоване до комунізму, тенденційне і нещире» [1]. Діти як окрема читацька категорія звертають особливу увагу на ілюстративний ряд видання, «дитинство є часом закладання основ духовного, інтелектуального та естетичного розвитку людини» [4, с. 70] й ілюстрації активно допомагають цьому процесу. Проблеми недостатньої ілюстрованості видань, що розвивають дитячу особистість, і частого упущення при багатому ілюструванні змістового й світоглядного аспектів книги зберегли актуальність і до сьогодні.

Таким чином, необхідно звернути увагу на близькість реалій аналізованого періоду і сучасного стану розвитку української держави. Зрозуміло, що деякі проблеми втратили актуальність через зміну історичних умов, але багато з тих питань, що порушувалися в 20-ті рр. ХХ-го ст. залишилися невирішеними і сьогодні. Зокрема, актуальними й далі є питання дороговизни дитячої (і не лише її) книжкової продукції, її конкуренції з іграшками та іншими суто розважальними товарами, необхідність збереження балансу «ілюстрації-текст», низька культура читання громадян, потреба у спеціалізованому періодичному виданні, яке б висвітлювало різноаспектні проблеми видавничого процесу для дітей.

Список використаних джерел

1. Грицак Е. Новини дитячої літератури / Євген Грицак // Діло. – 1924. – 7, 9 верес.
2. Зелінська Н. Періодика як джерельна база історії видавничої справи в Україні / Надія Зелінська // Українська журналістика в контексті доби : матеріали всеукр. наук.-практ. Конф., 23–24 верес. 2004 р., м. Львів / за ред. С. Костя. – Львів, 2004. – С. 67-70.
3. Лобай І. Дбаймо про книжки для дітей! / Іван Лобай // Діло. – 1926. – 28 лип.
4. Огар Е. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки / Емілія Огар. – Львів, 2002. – 160 с.
5. Палюх О. Українське книговидання у Львові 20-х років ХХ ст. в ретроспективі газети «Діло»: умови видавничої діяльності, мережа видавництв / Ольга Палюх // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. – Львів, 2009. – Вип. 1(17). – С. 177-198.
6. Сірополко С. Слова й факти. (До питання про дитячу літературу) / Ст. Сірополко // Діло. – 1923. – 24 листоп.
7. Сніцарчук Л. В. Українська преса Галичини (1919–1939 рр.) і журналістикознавчий дискурс / Лідія Сніцарчук. – Львів, 2009. – 416 с.

In the article it was taken a view on reception of problems book and presspublishing for children on the pages of Galician Ukrainian daily press in period from establishment of Polish power in Galicia in 1919 to adopting the press bill in 1927 on materials of newspaper «Dilo» («Work»).

Key words: press, children's literature, book publishing, press publishing, publishing.